

Kapittel 20 RETNINGSLINJER FOR INDIVIDUELL TILRETTELEGGING AV STUDIESITUASJONEN VED UNIVERSITETET I TROMSØ

Innhold

Formål	1
Virkeområde.....	1
Lov og regelverk for tilrettelegging og tilgjengelighet	1
Plikt til individuell tilrettelegging.....	1
Oversikt over funksjonsnedsettelse.....	2
Kartlegging av tilretteleggingsbehovet i studiesituasjonen.....	2
Typer tilretteleggingstiltak	3
Studentens kontaktperson og samhandling mellom enhetene.....	5
Handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet.....	5
Ansvarsfordeling ved individuell tilrettelegging av studiesituasjonen	5
Klagebehandling	7
Ressurssider om individuell tilrettelegging	7

Formål

Retningslinjene skal bidra til kvalitetsmessig god individuell tilrettelegging av studiesituasjonen ved Universitetet i Tromsø (UiT). De skal bidra til å sikre lik mulighet til utdanning, uavhengig av funksjonsevne. Videre skal de bidra til å hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Virkeområde

Retningslinjene gjelder for individuell tilrettelegging av studiesituasjonen ved UiT. De beskriver de fellesprinsipper som ligger til grunn for tilretteleggingsarbeidet.

Tilrettelegging til eksamen er behandlet i *Kvalitetssystem for utdanningsvirksomhet ved Universitetet i Tromsø*, del 5, kapittel 19 og vil ikke bli omtalt ytterligere i dette kapittelet.

Retningslinjene gjelder kun for studenter som er tatt opp ved Universitetet i Tromsø. Arbeidet med individuell tilrettelegging for ansatte og besøkende er ikke omfattet av disse retningslinjene.

Lov og regelverk for tilrettelegging og tilgjengelighet

Individuell tilrettelegging av studiesituasjonen ved UiT er regulert av følgende lover og bestemmelser:

- [Lov om universiteter og høyskoler](#) § 4-3
- [Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne](#) §§ 4, 9, 12 og 16
- [Handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet 2009–2012](#)

Plikt til individuell tilrettelegging

Der de allmenne løsningene ikke er tilstrekkelig til at studenter med nedsatt funksjonsevne kan benytte seg av universitets studietilbud, kan individuell tilrettelegging være aktuelt. I følge diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 12 og universitetsloven § 4-3 femte ledd skal skoler og utdanningsinstitusjoner foreta en rimelig individuell tilrettelegging av lærested og undervisning for å sikre at elever og studenter med nedsatt funksjonsevne får likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Vurderingen av om tilretteleggingstiltaket er "rimelig", er skjønnsbasert. Momenter som ofte tas med i vurderingen, er behovet for tiltaket, effekten av tiltaket samt praktiske og økonomiske konsekvenser. I tillegg vil studentens tilknytning til universitetet kunne spille inn, det vil si hvilken studierett studenten har (enkeltemnestudent eller programstudent), og hvor langt i studiet studenten har kommet.

Dersom det etter en samlet vurdering slås fast at det aktuelle tilretteleggingstiltaket ikke er rimelig, bør en vurdere om det er ønskelig og praktisk å gjennomføre alternative tiltak.

Plikten til individuell tilrettelegging inntre normalt ikke ved marginale eller forbigående behov, men fra tid til annen kan det oppstå ekstraordinære omstendigheter som kan kreve ad-hoc tiltak. Selv i tilfeller der det ikke foreligger en plikt, bør universitetet i så stor grad som mulig forsøke å hjelpe studenten inntil de ekstraordinære omstendighetene har opphørt.

Et viktig prinsipp er at tilretteleggingstiltakene skal oppveie ulempene som funksjonsnedsettelsen medfører, men uten å senke de faglige kravene som stilles for det enkelte studium.

Oversikt over funksjonsnedsettelse

Begrepet "nedsatt funksjonsevne" omfatter nedsettelse av fysiske, psykiske og kognitive funksjoner. Det er ikke definert krav til varighet eller alvorlighetsgrad, men det forutsettes en avgrensning mot forbigående og/eller mindre alvorlige hemninger som ikke påvirker funksjonsevnen i nevneverdig grad.

Funksjonsnedsettelsene kan deles inn i følgende typer:

- synshemming
- hørselshemming
- bevegelseshemming
- spesifikke lese- og skrivevansker, samt dyskalkuli
- kroniske sykdommer (astma, allergi, diabetes, hjerte- og karsykdommer, epilepsi m.fl.)
- psykiske lidelser
- kognitiv funksjonsnedsettelse
- sosiale problemer

Noen studenter kan ha flere av de ovennevnte typer av funksjonsnedsettelse. Den enkelte students situasjon og behov må derfor utredes i samarbeid med studenten selv. Grad av tilrettelegging må vurderes særskilt for den enkelte student.

Kartlegging av tilretteleggingsbehovet i studiesituasjonen

For at plikten til individuell tilrettelegging skal inntre, må studenten først gjøre universitetet oppmerksom på at vedkommende har en funksjonsnedsettelse som resulterer i et tilretteleggingsbehov. Studenten skal kontakte sitt fakultet for å underrette om dette, og vedkommende må på forespørsel kunne legge fram relevant dokumentasjon som viser at han/hun har nedsatt funksjonsevne med dertil hørende behov for tilrettelegging.

En hensiktsmessig individuell tilrettelegging forutsetter samarbeid mellom fakultet og den aktuelle studenten. Studenten har et medansvar for å foreslå hensiktsmessige løsninger og må gå inn i en aktiv dialog med fakultetet for å få avklart behov og mulige løsninger.

Det bør avholdes et kartleggingsmøte og eventuelt påfølgende oppfølgingsmøter. Det anbefales at møtene formaliseres og dokumenteres, og at studenten får tilsendt møtereferat. Gjennom å formalisere møtene sikrer en at alle momenter ved tilretteleggingsbehovet blir ivarettatt, og saksbehandlingen vil kunne bli etterprøvd i en eventuell klagesak.

For at studenten skal få et fullverdig utdanningstilbud ved universitetet, må vedkommende melde sine behov inn for fakultetet så tidlig som mulig. Studenten bør få svar på sin forespørsel om tilrettelegging så raskt som mulig. Vedtak om tilrettelegging skal journalføres i ePhorte.

Typer tilretteleggingstiltak

Da det er den enkelte students behov som bestemmer typen tilretteleggingstiltak, er det ikke mulig å gi en uttømmende liste over mulige tiltak. I det følgende gis imidlertid en del eksempler.

Bistand ved søknader til NAV om støtte til nødvendige hjelpemidler

Mange studenter har behov for hjelpemidler via NAVs støtteordninger. Fakultetene skal bistå studenten så langt som mulig med søknad til NAV om nødvendige hjelpemidler. Ved søknader til NAV om hjelpemidler til høyere utdanning kreves det som regel en bekreftelse fra lærestedet om at søkeren er student, samt om varigheten på studiet. Fakultetet har ansvaret for at slik bekreftelse gis.

PC og programvare

Gjennom NAV kan studenter med lesehemninger få støtte til spesialtilpasset programvare på PC, som talesyntese og retteprogram for dyslektikere.

Universitetet har ikke noe ansvar for å utstyre studenten med PC og spesialtilpasset programvare til bruk i studiehverdagen, men kan tilby tilrettelagte leseplass for lesehemmede i tre av Universitetsbibliotekets avdelinger.

Universitetets tilrettelagte leseplasser for lesehemmede (pedagogiske stasjoner)

Det finnes tre tilrettelagte leseplasser i Universitetsbibliotekets avdelinger, på Natur- og helsebiblioteket, Psykologi- og jusbiblioteket og Kultur- og samfunnsfag-biblioteket. Leseplassene har en PC med stor skjerm, skrivebordskanner, hodetelefon og spesialisert programvare. Programvaren har blant annet funksjonene tekstforstørring, høykontrast, talesyntese/tekst-til-taleprogram og mulighet for å skanne bokkapitler og artikler.

Individuelt tilrettelagt lesesalsplass og reservering av plass i undervisningslokalet

Enkelte studenter har behov for en individuelt tilrettelagt lesesalsplass. Tilrettelegging av lesesalsplass må vurderes særskilt i forhold til studentens behov og universitetets romkapasitet. De individuelt tilrettelagte leseplassene skal merkes spesielt.

Noen studenter kan ha behov for å sitte for eksempel lengst framme i undervisningslokalet. Det kan i slike tilfeller være ønskelig å reservere plass for vedkommende.

Tilrettelegging av pensumlitteratur gjennom Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) har hovedansvar for produksjon av pensumlitteratur på lydfil og i blindeskrift for blinde og svaksynte. Blinde og svaksynte har rett til å få produsert obligatorisk pensum i tilrettelagt format. Studenter med andre typer lesehemninger (for eksempel dysleksi) har ikke en slik produksjonsrett, men kan få lånerett til litteratur som allerede er produsert. NLB kan også låne inn litteratur som er produsert i andre land. Studenten henvender seg direkte til NLB. Lærested bør bistå om nødvendig. Ved behov er universitetsbibliotekets kontaktperson tilgjengelig.

Det er svært viktig at oversikt over obligatorisk pensum foreligger i god tid slik at det er mulig å få produsert pensum i alternativ form før studiestart. Produksjonstiden varierer, men prosessen kan ta opptil to måneder. Man bør ellers unngå å endre pensum like før studiet starter eller underveis da dette skaper store problemer for studenter med behov for tilrettelegging av litteratur.

Tilgjengeliggjøring av egenproduserte kompendier

Fakultetet skal påse at egenproduserte kompendier kan gjøres tilgjengelig i et elektronisk format som er tilgjengelig for svaksynte. Noen ganger kan det være hensiktsmessig å lese inn slike kompendier på lydfil¹. Opptak av lydfil skal være et samarbeid mellom fakultetet og fagansvarlige. Kostnadene dekkes av fakultetet.

Synshemmede studenter kan ha behov for utskrift til punktskrift (blindeskrift). Når et slikt behov oppstår, skal fakultetet ta kontakt med Avdeling for IT.

Tilgang til undervisningslokaler og undervisning

Alle studenter skal ha tilgang til den undervisningen som tilbys ved universitetet. Dersom fakultetet er kjent med at en student har særskilte behov, som syns-, hørsels- eller bevegelseshemming, bør følgelig undervisningen i de aktuelle emnene legges til egnede lokaler.

Kompensatorisk undervisning/støtteundervisning

Dersom en student med funksjonsnedsettelse ikke kan følge undervisning som følge av manglende tilgjengelighet til undervisningslokalene, bør studenten tilbys kompensatorisk undervisning eller støtteundervisning. Kompensatorisk undervisning kan også gis i andre tilfeller, men dette må vurderes særskilt for den enkelte student. Kontaktperson/studiekonsulent har ansvaret for å undersøke med fagmiljøet om slik tilrettelegging kan gjennomføres. Kompensatorisk undervisning avtales mellom faglig ansatt og fakultet. Utgiftene dekkes av fakultetet.

Annen tilgjengeliggjøring av undervisning

Fakultetet skal påse at undervisningen i størst mulig grad gjøres tilgjengelig i alternativ form for studenter med funksjonsnedsettelser i den grad dette synes å være nødvendig. Eksempler på slik tilgjengeliggjøring er opptak på lydfil, kopier av forelesers notater/lysark og liknende.

Studentassistent/studieassistent

Noen studenter med tilretteleggingsbehov kan ha nytte av å ha en annen student som sin assistent/fadder. Studentassistenter kan bidra med veiledning og andre former for assistanse. Studenten må søke og få godkjent hjelpetiltaket av NAV før fakultet/institutt involveres i gjennomføring av tilretteleggingen.

Imidlertid har uklarheter i forståelsen av regler knyttet til arbeidsgiveransvar for studieassistent medført at tiltaket har blitt gjennomført forskjellig av lokale NAV-kontor og lærestedene. Universell har etterlyst en avklaring av regelverket fra NAV.

Etablert praksis ved UiT medfører at assistenten blir formelt ansatt av universitetet, men at utgiftene blir dekket av NAV. Tilretteleggingstiltaket er arbeidskrevende da fakultetet/instituttet skal bistå med å finne aktuelle kandidater samt ansette vedkommende studieassistent. Frem til endelig avklaring kommer, gjennomføres ordningen i tråd med nåværende praksis.

Studier med støtte (SMS)

Studier med støtte er et tilbud til studenter med psykiske lidelser som planlegger, er i gang med eller ønsker å gjenoppta studiet, og som trenger støtte, veiledning og tilrettelegging i studiehverdagen for å kunne gjennomføre studiene. Studier med støtte er individuelt tilpasset, og tilretteleggingen planlegges sammen med den enkelte student.

Studier med støtte er et samarbeidsprosjekt mellom Studentsamskipnaden i Tromsø ved Studentrådgivinga, NAV og Universitetet i Tromsø. Tilbudet drives av Studentrådgivinga, men finansieres av NAV.

¹ Universitetet har ifølge åndsverksloven ikke anledning til å samle innlest litteratur i et bibliotek. Litteratur kan imidlertid leses inn dersom lydfilen forblir studentens eiendom.

Tilretteleggingstiltak og støtteordninger som administreres av andre enn Universitetet i Tromsø
Det finnes en rekke kommunale, fylkeskommunale og statlige støtteordninger som kan gjøre studiehverdagen enklere for studenter med nedsatt funksjonsevne. I tillegg til NAVs støtteordninger kan nevnes transporttjenesten (TT-tjenesten), den statlige transportordningen "arbeids- og utdanningsreiser", hjemmetjenesten, brukerstyrt personlig assistanse (BPA), lese- og sekretærhjelp og tolketjenesten. Nærmere informasjon finnes i Sosial- og helsedirektoratets brosjyre *Snart student*, som er tilgjengelig på nettstedet www.universell.no. Man kan også få informasjon på NAVs nettsted (<http://www.nav.no/Helse/Hjelpemidler/For+voksne/Utdanning>). Fra og med studieåret 2011/2012 har Lånekassen ekstra støtteordninger for studenter med funksjonsnedsettelse. Både UiTs kontaktpersoner for studenter med nedsatt funksjonsevne og Studentrådgivinga vil kunne bistå studenter med kartlegging av behov og støtte fra offentlige etater.

Studentens kontaktperson og samhandling mellom enhetene

Alle fakulteter skal oppnevne minst én kontaktperson for studenter med funksjonsnedsettelse. Andre aktuelle enheter ved Universitetet i Tromsø skal også oppnevne kontaktperson. En student som har behov for individuell tilrettelegging av studiesituasjonen, skal henvises til kontaktpersonen på det fakultetet der studenten hører til. Fakultetenes kontaktperson skal være studentens bindeledd mellom universitetets ulike enheter og mellom universitetet og eksterne instanser, som Studentrådgivinga, NAV/Hjelpemiddelsentralen m.fl. Vedkommende skal sørge for at eventuelle tilretteleggingstiltak blir avklart, for eksempel at det foreligger nødvendige avtaler mellom faglig ansvarlig og fakultet. Kontaktpersonen skal videre bistå studenten med å innhente informasjon om tilrettelegging som ikke primært ytes av universitetet, eksempelvis hjelpemidler og støtte fra NAV, fylkeskommunen og/eller kommunen studenten er folkeregistrert i.

Når en student med tilretteleggingsbehov har tilknytning til flere fakulteter, bør de ulike fakultetene samarbeide og samhandle for at studenten får et godt tilretteleggingstilbud. I slike tilfeller bør det nedsettes en arbeidsgruppe som skal sikre at studentens tilretteleggingsbehov imøtekommes.

Enhetenes kontaktpersoner skal møtes jevnlig i Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse. Forumet skal bidra til økt kompetanse og erfaringsutveksling innenfor tilretteleggingsfeltet. Alle fakultetene, U-vett, SiTØ, Universitetsbiblioteket og flere avdelinger i administrasjonen skal være representert i forumet.

Handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Læringsmiljøutvalget fører tilsyn med universitetets oppfølging av Handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet, og avgir rapport til universitetsstyret årlig. I tillegg inngår oppfølging av handlingsplanen i Universitetet i Tromsøs utdanningsmelding. Enhetene skal derfor rapportere til Universitetsdirektøren ved Avdeling for utdanning om oppfølging av handlingsplanen i den årlige rapporteringen til utdanningsmeldinga.

Ansvarsfordeling ved individuell tilrettelegging av studiesituasjonen

Universitetsstyret har ansvar for:

- at læringsmiljøet på institusjonen, herunder det fysiske og psykiske arbeidsmiljø, er fullt forsvarlig ut fra en samlet vurdering av hensynet til studentenes helse, sikkerhet og velferd

Læringsmiljøutvalget har ansvar for:

- å bidra til at første og andre ledd i lov om universiteter og høyskoler § 4-3 blir gjennomført
- å delta i planleggingen av tiltak for å sikre og videreutvikle kvaliteten i læringsmiljøet og i studiene, og følge utviklingen i spørsmål som angår studentenes sikkerhet, velferd og læringssituasjon
- å føre tilsyn med Universitetet i Tromsøs oppfølging av Handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet 2009-2012

- å holde seg orientert om klager som Universitetet mottar fra studenter vedrørende læringsmiljøet, og kan gi uttalelser om disse forholdene
- å foreta en årlig gjennomgang av kvalitetssikringsrapportene fra fakultetene med særskilt fokus på omtale av læringsmiljø
- å rapportere direkte til universitetsstyret, og hvert år avgi rapport om universitetets arbeid med læringsmiljø

Fakultetene har ansvar for:

- å legge best mulig til rette for en god studiesituasjon generelt
- å bidra til at ingen stenges ute på grunn av manglende tilrettelegging
- å bevisstgjøre faglig og administrativt ansatte på de utfordringene studenter med funksjonsnedsettelse møter i studiesituasjonen, og på forhold som hindrer eller fremmer lik rett til utdanning
- å samarbeide med andre enheter ved UiT om individuell tilrettelegging av studiesituasjonen
- å oppnevne en kontaktperson for studenter med funksjonsnedsettelse som skal være studentens bindeledd mot interne og eksterne enheter samt delta i Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse
- å rapportere til Læringsmiljøutvalget om sitt arbeid med oppfølging av universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Universitetsbiblioteket har ansvar for:

- å drifte universitetets tilrettelagte leseplasser/pedagogiske stasjoner
- å gi opplæring til ansatte og studenter i bruk av de tilrettelagte leseplassene
- å være UiTs bindeledd til Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek
- å samarbeide med andre enheter ved UiT om individuell tilrettelegging av studiesituasjonen
- å oppnevne en egen kontaktperson til Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse
- å rapportere til Læringsmiljøutvalget om sitt arbeid med oppfølging av universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Universitetspedagogisk faggruppe har ansvar for:

- å øke det pedagogiske personalets kompetanse om individuell tilrettelegging av undervisning, som en del av den universitetspedagogiske opplæringen

Avdeling for bygg og eiendom har ansvar for:

- å samarbeide med andre enheter ved UiT om individuell tilrettelegging av studiesituasjonen
- å oppnevne en egen kontaktperson til Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse
- å rapportere til Læringsmiljøutvalget om sitt arbeid med oppfølging av universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Avdeling for IT har ansvar for:

- å drifte utskrift til punktskrift (blindeskrift)
- å samarbeide med andre av enheter ved UiT om individuell tilrettelegging av studiesituasjonen
- å oppnevne en egen kontaktperson til Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse
- å rapportere til Læringsmiljøutvalget om sitt arbeid med oppfølging av universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Avdeling for kommunikasjon og samfunnskontakt har ansvar for:

- å samarbeide med andre enheter ved UiT om individuell tilrettelegging av studiesituasjonen
- å oppnevne en egen kontaktperson til Forum for kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse
- å rapportere til Læringsmiljøutvalget om sitt arbeid med oppfølging av universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet

Avdeling for utdanning har ansvar for:

- å utarbeide generell informasjon om universitetets tilbud innen tilrettelegging
- å utarbeide og revidere universitetets handlingsplan for tilrettelegging og tilgjengelighet
- å bistå med rådgivning innen individuell tilrettelegging overfor universitetets studenter
- å formidle kontakt mellom studenter og øvrige enheter
- å ivareta sekretærfunksjonen for Forum for kontaktpersoner for tilrettelegging og tilgjengelighet

Klagebehandling

Det forvaltningsorgan som har truffet et vedtak, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig. I denne underretningen skal det blant annet opplyses om klageadgang, klagefrist, klageinstans og den nærmere framgangsmåte ved klage, samt retten til å se sakens dokumenter, jf. lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker § 27 første og tredje ledd.

Som hovedregel skal klagesaker behandles etter reglene i forvaltningsloven kapittel VI *Om klage og omgjøring*. For enkelte typer klagesaker finnes det imidlertid mer spesielle regler i Lov om universiteter og høyskoler §§ 5-2 og 5-3. Klagesaksbehandlingen er nærmere beskrevet i kapittel 14.

Ressurssider om individuell tilrettelegging

- [Universitetets informasjonsside om individuell tilrettelegging](#)
- [Hjelpemidler i høyere utdanning gjennom NAV](#)
- [Universell](#)
- [Deltasenteret](#) – Statens kompetansesenter for deltakelse og tilgjengelighet
- [Likestillings- og diskrimineringsombudet](#)
- [Hørselshemmedes Landsforbunds Ungdoms \(HLFU\) nettsider om individuell tilrettelegging for studenter med hørselshemming i høyere utdanning](#)
- [Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek](#)
- [Norges blindforbunds publikasjon "Teksten slik vi vil ha den"](#)
- [Sosial- og helsedirektoratets veileder om høyere utdanning og funksjonsnedsettelse](#)